

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 341.242

DOI <https://doi.org/10.15421/392174>

Фетько І. І.,

*аспірант кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ОБ'ЄДНАННЯ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

LEGAL BASIS OF ESTABLISHMENT OF THE EUROREGIONAL COOPERATION GROUPING

У статті досліджено, що транскордонне співробітництво може провадитись через різні організаційні форми, зокрема й через об'єднання єврорегіонального співробітництва, дане положення підтримується й законодавцем. Окремо зупинившись на положеннях національного законодавства щодо загальних засад і вимоги до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва на території нашої держави, то визначено: що Закон України «Про транскордонне співробітництво» встановлює особливості правового статусу окремого виду не підприємницького товариства, як об'єднання єврорегіонального співробітництва. Встановлено, що при державній реєстрації об'єднання єврорегіонального співробітництва відповідно до порядку, котрий визначений у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», то можуть виникнути проблеми, адже цим нормативно-правовим актом не передбачено реєстрацію таких юридичних осіб, як об'єднання єврорегіонального співробітництва. Відповідно до Класифікації організаційно-правових форм суб'єктів господарювання має здійснюватися державна реєстрація як підприємницьких товариств, але цей класифікатор не передбачає реєстрацію об'єднання єврорегіонального співробітництва. Немало важливим є те, що при провадженні транскордонного співробітництва через організаційну форму об'єднання єврорегіонального співробітництва можуть виникнути певні труднощі, бо на основі аналізу законодавства сусідніх держав-членів Європейського Союзу встановлено відсутність можливості створення об'єднань єврорегіонального співробітництва суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва України із відповідними суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва сусідніх держав-членів Європейського Союзу, оскільки Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами та властями, який регулює відповідне питання, не підписано та не ратифіковано сусідніми державами-членами Європейського Союзу.

Ключові слова: організаційна форма, об'єднання єврорегіонального співробітництва, транскордонне співробітництво, Європейський Союз, Рада Європи.

The article examines that cross-border cooperation can be carried out through various organizational forms, including through the euroregional cooperation grouping, this provision is supported by the legislator. Separately focusing on the provisions of national legislation on the general principles and requirements for the establishment of a euroregional cooperation grouping in our country, it is determined that the Law of Ukraine “On Cross-Border Cooperation” establishes the legal status of a particular type non-entrepreneurial company, as an euroregional cooperation grouping. It is established that during the state registration of an euroregional cooperation grouping in accordance with the procedure defined in the Law of Ukraine “On State Registration of Legal Entities, Individuals – Entrepreneurs and Public Associations”, problems may arise, as this normative legal act does not provide registration of such legal entities as the euroregional cooperation grouping. In accordance with the Classification of Organizational and Legal Forms of Business Entities, in accordance with it, state registration should be carried out as type non-entrepreneurial company, but this classifier does not provide for the registration of a euroregional cooperation grouping. It is important that when conducting cross-border cooperation through the organizational form of euroregional cooperation grouping, certain difficulties may arise, because based on the analysis of the legislation of neighboring Member States of the European Union, there is no possibility of creating euroregional cooperation grouping of subjects and participants of cross-border cooperation of Ukraine with relevant subjects and participants of cross-border cooperation of neighboring Member States of the European Union, as Protocol № 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities, which regulates the issue, has not been signed or ratified by neighboring Member States of the European Union.

Key words: organizational form, euroregional cooperation grouping, cross-border cooperation, European Union, Council of Europe.

Постановка проблеми. Для України, в якій вигідне геополітичне розташування розвиток транскордонного співробітництва з державами-членами Європейського Союзу має важливе значення, бо розцінюється чинником процесу європейської інтеграції. Узагальнивши весь комплекс юридичної літератури, можна умовно виділити, що транскордонне співробітництво може провадитись через різні організаційні форми, зокрема й через об'єднання єврорегіонального співробітництва, дане положення підтримується і законодавцем. Важливо детальніше дослідити загальні засади та вимоги до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва, адже воно може бути дієвим механізмом розвитку транскордонного співробітництва з державами-членами Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти засад та вимог до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва досліджувались такими вченими, зокрема: С.В. Бестужева, І.В. Бутирська й М.А. Рубіш, І.А. Галіахметов, Я.Я. Калат і Н.А. Мікула, В.П. Корбін і Л.В. Савош, А.О. Краснейчук, М.О. Кроленко, В.Т. Ланго, В.В. Лоскутова, В.В. Маркович, Л.А. Мельник, В.П. Приходько, І.Б. Прус, О.А. Синьокий, О.Л. Софій, А.Ю. Стрижакова, І.Р. Тимченко, В.В. Толкованов та інші. Однак дослідження вимог до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва сконцентровані переважно навколо економічних, політологічних, історичних, соціальних питань, а також питань міжнародних відносин і державного управління, а аналіз наукових розробок вітчизняних вчених-юристів дає підстави встановити, що на даний час юридичною наукою не достатньо уваги приділяється дослідженню організаційних форм провадження транскордонного співробітництва.

Мета статті. Дослідити загальні засади й вимоги до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Положення національного законодавства визначають порядок створення об'єднання єврорегіонального співробітництва, на території нашої держави. Тому варто окремо зупинитися на положеннях національного законодавства щодо створення об'єднання єврорегіонального співробітництва (органу транскордонного співробітництва)

на території нашої держави. Так, частина 3 статті 9 Закону України «Про транскордонне співробітництво» визначає, якщо угода про транскордонне співробітництво передбачає розміщення органу транскордонного співробітництва на території нашої держави, то такий орган створюється як юридична особа. Частиною 1 статті 9-1 закону визначено, що об'єднання єврорегіонального співробітництва утворюються угодою про транскордонне співробітництво, як юридична особа, організаційно-правова форма є непідприємницьке товариство, що не має мети одержання доходу (прибутку) з метою подальшого розподілу серед засновників (учасників) та між членами, працівниками, (окрім оплати їх праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органу управління та інших осіб, котрі пов'язані з ними [1]. Стаття 83 Цивільного кодексу України визначає, що товариством є організація, створена шляхом об'єднання осіб (учасників), котрі мають право участі у цьому товаристві. Товариство може бути створено однією особою, якщо інше не встановлено законом. Цивільний кодекс України товариства поділяє на підприємницькі та непідприємницькі товариства, стаття 85 під непідприємницьким товариством визначає, що це є товариства, які не мають на меті одержувати прибуток для його наступного розподілу між учасниками. Особливості правового статусу окремих видів непідприємницьких товариств встановлюються законом. Тобто, кодексом не вказується на особливість щодо створення непідприємницького товариства, надаючи перевагу спеціальним, профільним законам, котрими регулюються окремий вид непідприємницького товариства. Закон України «Про транскордонне співробітництво» є саме таким, що встановлює особливості правового статусу окремого виду непідприємницького товариства, як об'єднання єврорегіонального співробітництва. У Цивільному кодексі України містяться загальні вимоги щодо створення юридичної особи приватного права. Статтею 80 Цивільного кодексу України визначено, що юридична особа приватного права виникає з моменту її державної реєстрації. Однак, цьому процесу передують розроблення і прийняття установчих документів. А в окремих випадках, за необхідності отримати певний дозвіл, мається на увазі, що наявним має бути два або більше юридичних фактів. Створювати будь-яку юридичну особу приватного права

є багатостадійним процесом, котрим охоплюються, як фактичні дії засновника, мається на увазі розроблення установчих документів та держави в особі певного органу влади (перевірення дій засновників), відповідно і юридичні дії вищезазначених осіб [2].

Якщо суб'єкти транскордонного співробітництва, тобто територіальна громада, її представницький орган та їх об'єднання, місцевий орган виконавчої влади нашої держави хочуть створити об'єднання євро регіонального співробітництва на території України, то ними готується проект угоди про створення і статут об'єднання євро регіонального співробітництва. Частина 3 статті 8 Закону України «Про транскордонне співробітництво» стосовно угоди про транскордонне співробітництво передбачає типову форму, що має затверджуватись центральним органом виконавчої влади, котрим забезпечується формування та реалізація державної регіональної політики. Крім того, положення цієї статті передбачають реєстр угод про таке співробітництво [1].

Типова угода про утворення об'єднання євро регіонального співробітництва і типовий статут такого об'єднання має затверджувати Кабінет Міністрів України. Однак, із аналізу положень статті 179 Господарського кодексу України, котрою регулюються договірні положення, то тут варто відзначити, що типові умови розробляються уповноваженими органами публічної адміністрації і не можуть змінюватися за домовленістю сторін [3]. Таким чином, у суб'єктів транскордонного співробітництва нашої держави можуть виникнути питання стосовно форми типової угоди і яким чином суб'єкти транскордонного співробітництва нашої держави можуть виконати вимогу закону стосовно підготовки її проекту. Думається, що такі законодавчі неточності мають бути усунуті.

Кожен вид непідприємницького товариства має відповідну процедуру з приводу його заснування і реєстрації. Врахувавши вимоги національного законодавства, то можемо виділити основні етапи стосовно створення об'єднання євро регіонального співробітництва на території України. Для створення об'єднання євро регіонального співробітництва суб'єктам транскордонного співробітництва, тобто територіальній громаді, її представницькому органу та їх

об'єднанням, місцевому органу виконавчої влади України, котрі взаємодіють з територіальною громадою та відповідним органом влади сусідньої держави у межах своєї компетенції, котра встановлена чинним законодавством України та угодами про транскордонне співробітництво провести установчі збори. Результат установчих зборів суб'єкти транскордонного співробітництва оформлюють протоколом. У протоколі відображаються дані про місце і дату проведення установчих зборів, суб'єктів транскордонного співробітництва, котрі брали участь у зборах, вид, мета його діяльності, його назва, місце його знаходження, рішення про затвердження статуту, відомості про керівника і органи управління та інші відомості, котрі стосуються створення і діяльності об'єднання євро регіонального співробітництва. Обов'язковою із умов заснування об'єднання євро регіонального співробітництва є затвердження установчого документу, тобто статуту такого об'єднання.

Статут – це юридичний акт, котрий характеризує зведені правила, якими регулюється діяльність об'єднання євро регіонального співробітництва, відносини об'єднання євро регіонального співробітництва із іншими організаціями і громадянами, права та обов'язки у певній сфері суспільних відносин. Статут передбачає собою комплекс правил, котрі прийняті об'єднанням євро регіонального співробітництва, котрий організовує і врегульовує діяльність такого об'єднання. Врешті, статут не має суперечити національному законодавству держави, котрим регулюється діяльність об'єднання. А його наявність є необхідною умовою створення, реєстрації і діяльності об'єднання зі статусом юридичної особи [4]. Основні вимоги до статуту об'єднання євро регіонального співробітництва закріплені у статті 9-2 закону. Відповідно до положень цієї статті статут об'єднання євро регіонального співробітництва повинен містити відомості про найменування, місцезнаходження, мету, завдання і вид діяльності, умови і порядок прийняття членів, права і обов'язки осіб, котрі є засновниками і членами такого об'єднання, умови і порядок їх виходу, органи управління, їх склад, компетенцію, порядок діяльності, порядок призначення, обрання і затвердження членів органів управління, їх заміщення, зупинення, припинення, порядок

відкликання їх повноважень, порядок внесення змін до статуту, джерела надходжень і порядок використання коштів і іншого майна, порядок здійснення контролю та ведення звітності, підстави та порядок, в тому числі і вирішення майнових питань при ліквідації об'єднання єврорегіонального співробітництва. Установчі документи об'єднання єврорегіонального співробітництва, тобто угода про його створення і статут складаються на мові держави, де має місце його знаходження і мовами членів такого об'єднання, однак, тексти установчих документів мають однакову юридичну силу [1].

Далі, уповноважений представник суб'єктів транскордонного співробітництва, тобто територіальної громади, її представницького органу, або їх об'єднання, місцевого органу виконавчої влади України, котрі планують утворити об'єднання єврорегіонального співробітництва, надсилає, проекти установчих документів об'єднання єврорегіонального співробітництва для погодження центральним органом виконавчої влади, котрий реалізовує державну регіональну політику, а саме, Міністерство розвитку громад та територій. Слід відзначити, що особливої уваги, звісно, потребує аналіз установчих документів об'єднання єврорегіонального співробітництва на відповідність положенням Конституції України. Міністерство розвитку громад та територій разом із Міністерством закордонних справ нашої держави на протязі місця з моменту надходження здійснює перевірку і погоджує угоду про створення об'єднання єврорегіонального співробітництва, тільки за умови, що вона не суперечить статті 157 Конституції нашої держави і міжнародним зобов'язанням нашої держави, котрі стосуються сфери транскордонного співробітництва. Тобто, перевіряють угоду про створення об'єднання єврорегіонального співробітництва на предмет обмеження прав і свобод людини і громадянина або якщо вони спрямовані на ліквідацію незалежності чи на порушення територіальної цілісності України [5]. Погоджена угода Міністерством розвитку громад та територій разом із Міністерством закордонних справ нашої держави про створення об'єднання єврорегіонального співробітництва підписується і схвалюється на найближчому пленарному засіданні місцевої ради, де місцевою радою приймається рішення про створення об'єднання та затвердження статуту.

Наступним етапом створення об'єднання єврорегіонального співробітництва є його державна реєстрація. Частиною 19 статті 9-2 Закону України «Про транскордонне співробітництво» визначено, що об'єднання єврорегіонального співробітництва підлягає державній реєстрації за місцезнаходженням відповідно до порядку, котрий визначений у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» [1]. Однак, цим нормативно-правовим актом не передбачено реєстрацію таких юридичних осіб як об'єднання єврорегіонального співробітництва. Відповідно до Класифікації організаційно-правових форм суб'єктів господарювання 2004 року [6] має здійснюватися державна реєстрація як непідприємницьких товариств. Однак, цей класифікатор не передбачає реєстрацію об'єднання єврорегіонального співробітництва. Враховуючи це, то об'єднання єврорегіонального співробітництва може бути зареєстроване тільки, як «інша організаційно-правова форма» це положення застосовується, як виняток, у разі неможливості віднести суб'єкта до будь-якої із визначеної у Класифікації організаційних форм, відповідно до частини 2 статті 16 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань» [7].

Відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань» суб'єктами транскордонного співробітництва, тобто територіальною громадою, її представницьким органом, або їх об'єднанням, місцевим органом виконавчої влади України, для реєстрації об'єднання єврорегіонального співробітництва надаються такі документи, як: заява про державну реєстрацію юридичної особи об'єднання єврорегіонального співробітництва; рішення засновників (примірник оригіналу або його копія, відповідно, копія рішення засновників має бути засвідчена нотаріально), інколи рішення про заснування може бути рішенням державного органу про заснування об'єднання єврорегіонального співробітництва; реєстр осіб, котрі були учасниками установчих зборів; статут об'єднання єврорегіонального співробітництва, відповідно, цей документ має бути пронумерованим, прошитим та підписаним; відомості про керівний орган,

заяву про включення до Реєстру непідприємницьких товариств (на розсуд заявника) [7].

Наказом Міністерства юстиції України № 3268/5 «Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» затверджену форму заяви від 18 листопада 2016 р. [8]. Така заява підписується заявником, заявником може бути як засновник, так і уповноважена ним особа. Якщо заява про реєстрацію надається поштовим відправленням то, справжність підпису повинна бути засвідчена нотаріально.

Підготувавши весь необхідний пакет документів, то наступний етап це є подача пакету документів для здійснення реєстрації до державного реєстратора за місцем знаходження об'єднання євро регіонального співробітництва. Також, необхідним є визначити спосіб подачі документів. Є два способи подачі документів, це подача у паперовій або у електронній формі. Подача документів у паперовій формі подається або заявником особисто, або поштовим відправленням. Подача документів в електронній формі відбувається через портал електронних сервісів. Якщо заявник подає документи у паперовій формі, то такі документи приймаються за описом. Відповідно, заявнику надають примірник опису із датою про отримання документів і код доступу у той спосіб, відповідно до котрого вони були подані. Подані документи реєстратору розглядаються в терміни, котрі визначені національним законодавством: подані документи юридичними особами розглядаються протягом доби з моменту отримання документів і здійснення певних реєстраційних дій, однак не враховуються вихідні і святкові дні; подані документи творчими спілками, політичними партіями розглядаються на протязі 30 робочих днів, з моменту дня подачі документів для державної реєстрації; подані документи громадськими об'єднаннями, місцевими осередками громадських об'єднань, котрі мають статус юридичної особи розглядаються не більше ніж три робочі дні.

Якщо у державного реєстратора немає підстави для припинення розгляду наданих документів, котрі підлягають реєстрації або відмови про її проведення, то державний реєстратор вносить запис до Єдиного державного реєстру. Далі формують виписку, а потім здійснюється

їх публікація на порталі електронного сервісу. Заявник за бажанням може отримати виписку з Реєстру в паперовій формі, тільки за тієї умови, що така ж форма була при подачі заявником для реєстрації. Виписка заявнику надається у паперовій формі за підписом особи, котра здійснювала реєстрацію і з печаткою. Врешті, так як об'єднання євро регіонального співробітництва не є платником податку на прибуток, то наступний етап це подача відповідних документів до Державної фіскальної служби для включення до реєстру неприбуткових установ та організацій.

Суб'єктами транскордонного співробітництва, тобто територіальною громадою, її представницьким органом, або їх об'єднанням, місцевим органом виконавчої влади України для включення до реєстру неприбуткових установ та організацій об'єднання євро регіонального співробітництва має податись до Державної фіскальної служби наступні документи, такі як: заява відповідної форми, форма – 1-РН; копія установчого документу, в основному це є статут об'єднання євро регіонального співробітництва. Статут має бути підписаний керівником або представником об'єднання євро регіонального співробітництва, а також при наявності містити печатку. Однак, виключенням є такі установчі документи, котрі оприлюднюються на порталі електронного сервісу відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних, фізичних осіб – підприємців і громадських формувань».

Врешті, нижче наведемо способи подачі документів: особисто, обов'язково має бути документальне підтвердження, керівника або представника об'єднання євро регіонального співробітництва, а також уповноваженої особи; поштою, тобто рекомендованим повідомлення про вручення поштового відправлення і з описом вкладення; електронною формою засобом електронного зв'язку. Однак, при такій подачі документів має бути дотримана умова реєстрації електронного підпису у порядку, котрий визначений законом для підзвітних осіб, якщо при цьому на порталі електронного сервісу оприлюдненими є установчі документи об'єднання євро регіонального співробітництва відповідно до законодавства; додаток до заяви для проведення державної реєстрації об'єднання євро регіонального співробітництва. Технічним реєстратором Єдиного державного реєстру передається вона

у електронній формі у визначеному порядку до органу Державної фіскальної служби. Також передаються відомості про державну реєстрацію утворення юридичної особи.

Розглядається реєстраційна заява й документи, котрі додані до заяви строком не більше чотирнадцяти календарних днів з моменту їх отримання контролюючим органом. На підставі розгляду і його результату приймається відповідне рішення: об'єднання єврорегіонального співробітництва включається до реєстру або відмовляють у включенні об'єднання єврорегіонального співробітництва до Реєстру. Рішення закріплюють у відповідній формі у 2 примірниках. Один примірник надається об'єднанню єврорегіонального співробітництва, а другий – залишає собі контролюючий орган.

У разі якщо прийняте рішення про відмову у реєстрації, то це не позбавляє права об'єднання єврорегіонального співробітництва виправити недоліки і знову подати контролюючому органу необхідні документи для отримання статусу неприбутковості та внесення до Реєстру. Разом із включенням до реєстру, контролюючий орган здійснює присвоєння об'єднанню єврорегіонального співробітництва ознаку неприбутковості за окремими групами. Частиною 8 статті 9-4 закону визначено, що оподаткування об'єднання єврорегіонального співробітництва здійснюється відповідно до положень Податкового кодексу України стосовно оподаткування неприбуткових установ та організацій [1]. Однак положення Податкового кодексу України не містить норми стосовно об'єднання єврорегіонального співробітництва, а це у свою чергу означає втрату певного «пільгового» становища для цього об'єднання на які вони, вочевидь, розраховують.

Однак, варто відзначити, що провадження транскордонного співробітництва через організаційну форму об'єднання єврорегіонального співробітництва, то можуть також виникнути певні труднощі, бо на основі аналізу законодавства сусідніх держав-членів Європейського Союзу встановлено відсутність можливості створення об'єднань єврорегіонального співробітництва суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва України із відповідними суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва сусідніх держав-членів Європейського Союзу, оскільки Протокол № 3

до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами та властями, який регулює відповідне питання, не підписано та не ратифіковано сусідніми державами-членами Європейського [9].

Висновки й пропозиції. Транскордонне співробітництво може провадитись через різні організаційні форми, зокрема і через об'єднання єврорегіонального співробітництва, дане положення підтримується й законодавцем. Окремо зупинившись на положеннях національного законодавства щодо загальних засад та вимоги до створення об'єднання єврорегіонального співробітництва на території нашої держави, то визначено: що Закон України «Про транскордонне співробітництво» встановлює особливості правового статусу окремого виду невідприємницького товариства, як об'єднання єврорегіонального співробітництва. Встановлено, що при державній реєстрації об'єднання єврорегіонального співробітництва відповідно до порядку, котрий визначений у Законі України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», то можуть виникнути проблеми, адже цим нормативно-правовим актом не передбачено реєстрацію таких юридичних осіб, як об'єднання єврорегіонального співробітництва. Відповідно до Класифікації організаційно-правових форм суб'єктів господарювання здійснюватися державна реєстрація як невідприємницьких товариств, але цей класифікатор не передбачає реєстрацію об'єднання єврорегіонального співробітництва. Немало важливим є те, що при провадженні транскордонного співробітництва через організаційну форму об'єднання єврорегіонального співробітництва можуть виникнути певні труднощі, бо на основі аналізу законодавства сусідніх держав-членів Європейського Союзу встановлено відсутність можливості створення об'єднань єврорегіонального співробітництва суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва України з відповідними суб'єктами й учасниками транскордонного співробітництва сусідніх держав-членів Європейського Союзу, оскільки Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами й властями, який регулює відповідне питання, не підписано й не ратифіковано сусідніми державами-членами Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про транскордонне співробітництво : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1861-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-15#Text>
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Місюрак В.Б. Статут громадської організації. URL: <https://pravdop.com.ua/publications/kommentarii-zakonodatelstva/ustav-obshchestvennoy-organizatsii-poyasneniya-yurista/>
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до між-державних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 28 травня 2004 р. № 97 / Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text>
7. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>
8. Про затвердження форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань : Наказ Міністерства юстиції України від 18 листопада 2016 р. № 3268/5 / Міністерство юстиції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1500-16#Text>
9. Protocol No. 3 to the European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities concerning Euroregional Co-operation Groupings (ECGs). Chart of signatures and ratifications of Treaty 206. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/206?module=signatures-by-treaty&treaty=206>